

Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство
„Проф. Асен Диамандиев“ – Пловдив

Факултет „Музикална педагогика“
Катедра „Музикална педагогика и дирижиране“

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

на дисертационен труд за придобиване
на образователна и научна степен

„Доктор“

на тема:

**„СРАВНИТЕЛНО ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДЪРЖАВНИТЕ ОБРАЗОВАТЕЛНИ
СТАНДАРТИ ПО „МУЗИКА“ В УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ В
КИТАЙ И В БЪЛГАРИЯ“**

Професионално направление 1.3 Педагогика на обучението по...
Докторска програма „Методика на обучението по музика“

Ву Мейхонг

Научен ръководител: проф. д-р Цветанка Коловска

Пловдив, 2024 год.

Дисертационният труд **„Сравнително изследване на държавните образователни стандарти по „Музика“ в училищното образование в Китай и в България“** е в общ обем от 203 страници и включва: увод, шест глави, заключение, приносни моменти, библиография и две приложения. Библиографията включва 77 заглавия.

За онагледяване са използвани 15 таблици.

Дисертационният труд е обсъден и предложен за публична защита на редовно заседание на катедра „Музикална педагогика и дирижиране“ при факултет „Музикална педагогика“ към АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев“ – град Пловдив, състояло се на 21.02.2024 г.

Публичната защита на дисертационния труд ще се проведе на.....

Членове на научното жури:

Изготвил рецензия:.....

Изготвил рецензия:.....

Изготвил становище:.....

Изготвил становище:.....

Изготвил становище:.....

Дисертационния труд е депозиран в библиотеката на АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев“, Централна сграда, ет.1, ул. „Тодор Самодумов“ 2.

Съдържание:

Увод.....6

I глава МЕЖДУНАРОДЕН КОНТЕКСТ И ДВУСТРАНЕН ОБМЕН В КИТАЙСКО-БЪЛГАРСКОТО МУЗИКАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ

1.1 Международен контекст на музикалното образование в Китай и България9

1.2 Двустранен обмен между Китай и България в областта на музикалната култура и образование 9

II глава ИСТОРИЯ НА КИТАЙСКОТО МУЗИКАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ И РАЗРАБОТВАНЕ НА СТАНДАРТИ ЗА УЧЕБНИ ПРОГРАМИ

2.1 Кратко въведение в музикалното образование в древен Китай10

2.2 Историческа еволюция на училищното музикално образование и учебните стандарти в съвременен Китай11

III глава ИНТЕРПРЕТАЦИЯ НА НАСТОЯЩИТЕ УЧЕБНИ СТАНДАРТИ ПО МУЗИКА В КИТАЙ

3.1 Тълкуване на „Стандарти за учебна програма за задължително обучение по изкуства“ (издание 2022 г.)12

3.2 Тълкуване на стандартите на учебната програма по музика за общообразователните училища (издание от 2017 г., преработено през 2020 г.)13

IV глава БЪЛГАРСКО МУЗИКАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ И УЧЕБНИ СТАНДАРТИ

4.1 Преглед на текущото състояние на образованието в България	17
4.2 Училищното музикално образование в България	18
4.3 Държавни стандарти за българска учебна програма по музика.....	20

V глава ТЪЛКУВАНЕ НА ДЕЙСТВАЩИТЕ В БЪЛГАРИЯ ДЪРЖАВНИ СТАНДАРТИ ЗА УЧЕБНИ ПРОГРАМИ ПО МУЗИКА

5.1 Стандарти за учебна програма по музика за начален етап на обучение.....	21
5.2 Стандарти за учебна програма по музика за прогимназиален етап на обучение	22
5.3 Стандарти за учебна програма по музика за гимназиален етап на обучение	23

VI глава СРАВНЕНИЕ НА СТАНДАРТИТЕ ЗА МУЗИКАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ И УЧЕБНИТЕ ПРОГРАМИ В КИТАЙ И БЪЛГАРИЯ

6.1 Сравнение на характера и целите на учебно-възпитателния процес по музика.....	25
6.2 Сравнение на академичните системи и структурата на музикалните курсове между двете страни	26
6.3 Сравнение на системата за оценяване на музикалните постижения на учениците.....	27
6.4 Сравнение на учебен процес по музика между двете страни и обратна връзка относно прилагането на стандартите	27
Заключение.....	29

Приноси.....	34
Библиография.....	36
Публикации.....	41

Увод

Като общ език на хората музиката е душата на хората. Музиката има уникален културен и исторически произход. Тя изразява човешките емоции и мисли, насърчава социалната хармония и културния обмен.

Днес всички страни по света поставят музикалното образование на важна позиция, а обучението по музика е важна част от училищното образование за стимулиране на човешкия напредък.

С настъпването на дигиталната ера и възхода на онлайн образованието, много новости идват като вълни. Всичко това се отразява на музикалното образование и го променя. Дали технологията е предизвикателство за национална музика култура и традиционно музикално образование?

Музикалните педагози в различни страни и региони активно мислят как да се справят с това предизвикателство. В резултат на това се появяват различни идеи за музикално образование и се провеждат различни проучвания, форуми и срещи на върха по целия свят. Всички общуват, учат се взаимно, сравняват, интегрират, излагат различни аргументи и мисли и обсъждат как да се адаптират към развитието на историята.

Образователната философия на всяка страна, стандартите на учебната ѝ програма и училищното образование като цяло изостават от времето, така че образователните политики непрекъснато се опитват да се адаптират и реформата на образованието може само да бъде започната, но не и завършена.

Личният мотив за избор на тема има няколко основни причини:

Аз имам професионален опит в областта на музикалната педагогика в Китай и изучавам китайските учебни стандарти по музика. Ето защо по време на докторантурата си в България моята цел беше да

придобия нови познания от сравнително изследване на държавните стандарти по музика в началните и средните училища в България и Китай.

Цел на научното изследване е да се направи цялостен и систематичен анализ на стандартите за учебни програми по музика за начални и средни училища в Китай и България с цел да се постигне взаимен културен и образователен обмен.

Тази цел е обоснована от идеята да се разкрият културните аспекти и образователните концепции в различните стандарти за музикалната учебна програма. Чрез такова сравнително изследване на стандартите за музикални учебни програми на двете страни, може да се постигне взаимен обмен и размяна на идеи като цел, както и да се усвоят предимствата на музикалните учебни програми за началните и средните училища в България, така че това да допринесе за музикалното образование и реформата на учебната програма в началните и средните училища в Китай.

Задачи на научното изследване са:

1. Основната задача на този труд е да се извърши сравнителен анализ на приликите и разликите в държавните стандарти за основно и средно музикално образование в Китай и България, включително концепции на музикалната учебна програма, цели, учебни материали, методи на преподаване и др.

2. Да се изведат и анализират културните среди и образователните концепции, стоящи зад различните стандарти и осигуряване на справка за развитието и реформата на учебната програма на музикалното образование в двете страни.

3. Да се направи задълбочен и изчерпателен анализ на над 70-годишната история на китайско-българския музикален културен и образователен обмен и се предостават референтни материали за сравнение на стандартите за музикални учебни програми и изследвания на обмена на музикална култура между двете страни.

4. Да се анализират въздействието на международните организации за музикално образование, философските концепции на музикалното образование, методите на преподаване на музика в музикалното образование, формулирането на стандарти за музикална учебна програма и учебните процеси в класните стаи за музикално обучение в двете страни.

5. Да се проучи историческото развитие на музикалното образование и стандартите на учебна програма по музикална в Китай и България, като се отразят влиянието и историческата препратка върху настоящите културни традиции и образователни концепции в областта на музикалното образование в двете страни.

6. На базата на сравнителни изследвания да се представят предложения за новаторска реформа на учебната програма по музика, съчетаваща опита на българското музикално образование и китайската традиционна музикална култура. Да се дадат целенасочени предложения за балансирано развитие на музикалното образование в основните и средните училища.

Предмет на научното изследване са приликите и разликите в концепциите, целите и методите на преподаване на музика в училищното образование между двете страни.

Обект на научното изследване са държавните образователни стандарти за обучение по музика в Китай и България и свързаното с тях съдържание.

Това изследване използва следните **методи на научно проучване**: историческа ретроспекция; теоретичен анализ и синтез; сравнение; конкретизация; обобщение; изучаване на педагогическия опит; анкета и интервю

Научна хипотеза - представянето на историята на музикалното образование и стандартите за учебни програми в Китай и България, както и повече от 70 години музикална култура и история на образователен обмен осигурява основен източник за изработването на актуални стандарти за учебни програми по музика в двете страни.

I глава Международен контекст и двустранен обмен в китайско-българското музикално образование

В Първа глава е разгледана концепцията за двустранен обмен на идеи и добри практики между Китай и България в областта на музикалната култура и образованието.

1.1 Международен контекст на музикалното образование в Китай и България

За да се подобри качеството на музикалното образование, професионалистите от Китай и България може да се учат един от друг и да обновяват методите си на преподаване. Например, може да се проучи модел на преподаване, който съчетава традиционна музика с модерни технологии, като се използват техники като виртуална реалност и разширена реалност, за да се стимулира интересът и ентузиазмът на учениците за изучаване на музика.

В допълнение, методите за преподаване на музика, насочени към ученици от различни възрастови групи, могат да бъдат изучавани чрез изследвания на професионалисти от Китай и България. Със съвместни усилия може да се насърчи цялостното развитие на музикалното образование.

1.2 Двустранен обмен между Китай и България в областта на музикалната култура и образование

Двустранният обмен на музикална култура между България и Китай е основата, чрез която може да се направи сравнение на стандартите на музикалната учебна програма на основните и средните училища на двете държави. Китай и България са страни с дълга история, богата култура и отличителни национални характеристики. Двете страни имат богат културен обмен, а народите им са приятелски настроени един към друг от поколения, с продължително приятелство.

България е една от първите страни в света, която признава Нов Китай и установява дипломатически отношения с него. В историята

Китай и България са били свързани чрез древния Път на коприната, а България е била важна държава по този път.

В обобщение на първа глава се извежда становището за бъдещите перспективи и очертаващата се тенденция към разнообразяване и задълбочаване на китайско-българския обмен с цел развитие на музикалната култура и подобряване на сътрудничеството в образованието.

Важни приоритети в бъдеще следва да са: укрепване на академичния обмен в областта на музиката и творчеството, разширяване обмена в музикалното образование, и засилване на сътрудничеството в областта на технологиите за музикално образование.

Чрез взаимни усилия в тези насоки Китай и България могат съвместно да насърчават развитието и иновациите в музикалната култура и да спомогнат за по-енергичното развитие на музикалната индустрия в двете страни. В същото време, съвместното организиране на музикални представления би осигурило повече платформи за сътрудничество между музиканти и изследователи от двете страни, като допълнително би се задълбочило приятелството между народите на Китай и България.

II глава – История на китайското музикално образование и разработване на стандарти за учебни програми

Във Втора глава се отделя внимание на историческата еволюция на музикалното образование в Китай, като е обоснована необходимостта от въвеждане на държавни стандарти за учебни програми в съвременното китайско образование.

2.1 Кратко въведение в музикалното образование в древен Китай

Музикалното образование в Китай има дълга история - от древното музикално образование преди XX век до съвременното

училищно музикално образование от XX век насам. По това време започват и държавните разпоредби за учебна програма по музика в Китай и след 120 години на трудни проучвания тя се развива до наши дни.

2.2 Историческа еволюция на училищното музикално образование и учебните стандарти в съвременен Китай

Историята на съвременното музикално образование в Китай е представена от гледна точка на еволюцията на развитието на стандартите на училищните учебни програми по музика.

Модерното училищно музикално образование в Китай има повече от 120-годишна история, а китайската система за това образование произхожда от Запада. От 1901 г., когато в Шанхай за първи път се предлагат часове по музика, до наши дни, китайското училищно музикално образование е изминало дълъг и труден път. Дълбоко повлияно от Европа, Америка, Япония и бившия Съветски съюз, то продължава вече над сто години - от обучение в чужбина до формиране на собствена система, като нормативната уредба в областта на това образование играе подкрепяща роля и насърчава развитието на предмета в Китай.

В края на втора глава се прави обобщението, че в продължение на хиляди години древното музикално образование в Китай е било напълно различно от новото училищно музикално образование в нашето съвремие. Древното китайско музикално образование има свои собствени характеристики.

На първо място, управляващите класи на всички династии са придавали голямо значение на музикалните дейности и музикалното образование и почти всички те са създали институции, отговарящи за това образование.

Второ, народната музика е много богата. Народните песни, танци и инструменталната музика съставляват важна част от историята на китайската национална музика. По време на развитието на прид-

ворната музика се развива и народното музикално образование. Освен това, музикалното образование Guqin винаги е било уникално съществуване. То е било представител на литературата в Китай от хиляди години.

Музикалното образование също се фокусира върху общуването, независимо дали е с етнически малцинства или с други страни по света.

И накрая, налице е уникалната комбинация от теорията и практиката на музикалното образование. Появяват се много музикални педагози и много теории за музикално образование като "ритуално и музикално образование", чието влияние е живо и до днес.

III глава – Интерпретация на настоящите учебни стандарти по музика в Китай

Трета глава поставя акцента върху тълкуването на понятието „Стандарт за учебна програма за задължително обучение по изкуства“. В сравнителен пан са представени стандартите от 2017, 2020 и 2022 г.

3.1 Тълкуване на „Стандарти за учебна програма за задължително обучение по изкуства“ (издание 2022 г.)

През април 2022 г. Министерството на образованието на Китай издаде „Стандарти за учебна програма по изкуства за задължително обучение (издание 2022 г.)“, които веднага станаха важна тема в областта на художественото образование. Това се превръща не само в нова и актуална политическа тема и важен въпрос в академичните изследвания, но и теоретична тема, която спешно трябва да бъде тествана на практика.

В цялата художествена образователна общност изследванията и дискусиите са тясно фокусирани върху стандартите на учебните програми по изкуствата, тъй като те са свързани с практиката на преподавателите по изкуства на първа линия, както и с преподаването

на изкуства и изследователските дейности, с реформата, развитието и прогреса на цялото образователна област по изкуства, и към всички аспекти на задължителното образование и естетическо възпитание.

Прилагането има много важно насочващо значение. По-късно в този стандарт бяха включени стандарти за учебна програма по музика за задължително обучение.

Съдейки по тенденциите на развитие на световното образование по изкуства през XXI век, страните по света стартираха рамки за „Ключови компетенции“, които са в съответствие с националните особености и усъвършенстват целите на обучението на таланти.

В областта на образованието по изкуствата сред водещите приоритети се очертава стремежът да се култивират различни основни умения на учениците, за да се адаптират към нуждите на социалното развитие и да се даде възможност на учениците да станат модерни граждани с художествена грамотност.

3.2 Тълкуване на стандартите на учебната програма по музика за общообразователните училища (издание от 2017 г., преработено през 2020 г.)

Понастоящем в Китай има три стандарта за учебна програма по музика за началните и средните училища, първият от които е Стандартът за учебна програма по изкуства за задължителното образование (издание от 2022 г.), вторият е Стандартът за учебна програма по музика за средните общообразователни училища (преразгледани през 2020 г. за изданието от 2017 г.), а третият е разделът за учебна програма по музика в Стандартите за учебна програма по изкуства за средните общообразователни училища (преразгледани през 2020 г. за изданието от 2017 г.).

Тъй като училищата в гимназиален етап имат право да избират един от трите предмета - музика, изкуство или "интегрирано изкуство" - и под "щафетата" на китайската система за приемни изпити за колеж,

малко училища са избрали предмета "интегрирано изкуство", който се преподава веднъж седмично. Под "щафетата" на китайската система за приемни изпити в колежи малко училища избират курса по "интегрирано изкуство", а по-скоро използват седмични часове по музика или изкуство, поради което "Стандартът за учебна програма по изкуство за общообразователните училища" рядко се приема в цялата страна.

Въз основа на това в настоящия документ се тълкуват само стандартите за учебна програма по изобразително изкуство за задължителна подготовка (издание от 2022 г.) и стандартите за учебна програма по музика за средните общообразователни училища (издание от 2017 г., преработено през 2020 г.).

Предмет на изследователски интерес в тази подглава е проблемът за популяризиране на националната музика и разбиране на мултикултурализма.

Китайската народна музика има дълга история и е важна част от традиционната китайска култура. Музикалните форми на различни региони и етнически групи обединяват същността на културата и са съдържание, на което трябва да се наблегне в музикалните курсове. Чрез изучаването на народната музика учениците повишават културното си самочувствие и развиват патриотични чувства. В ерата на глобализацията учениците трябва да разширят своите хоризонти, да уважават многообразието на световните култури и да споделят изключителните постижения на човешката цивилизация.

В обобщение на изложеното в трета глава може да се каже, че стандартите в Китай за учебни програми по музика за задължителния етап образование и за общия етап на средното образование са в една и съща насока по отношение на философията на учебната програма, естеството на учебната програма и идеите за оформяне. Те са съгласувани по отношение на съдържанието на учебната програма, академичното качество, оценяването,

предложенията за прилагане и подготовката на учебни материали, като общите черти се проявяват главно в следните области:

Фокус върху образователната стойност на учебната програма по музика. Музиката е не само форма на художествено изразяване, но и важен начин за култивиране на естетическите способности, емоционалното изразяване, творчеството и културното разбиране на учениците. Акцентиране върху значението на основните качества на учебната програма по музика, включително естетическото възприятие, художественото изразяване и културното разбиране. Тези основни качества отразяват не само целите на музикалното образование, но и приноса на музикалното образование за цялостното развитие на учениците.

По отношение на съдържанието на учебната програма, тя включва редица аспекти като пеене, изпълнение, музикална оценка, композиция и връзки с други учебни програми и т.н. Целта е да се отговори на различните потребности на учениците чрез разнообразно съдържание на учебната програма и да се подпомогне тяхното всестранно развитие.

Независимо дали става въпрос за задължителното образование или за средното образование, музикалното образование набляга на практическите и творческите способности на учениците. Като участват в практически дейности като пеене, свирене и композиране, учениците могат да усъвършенстват музикалните си умения и да дадат воля на творческите си способности. Акцентът се поставя върху оценяването на музикалното образование, което се фокусира не само върху музикалните знания и умения на учениците, но и върху представянето на процесите на учениците, като например опит, сътрудничество и търсене в обучението по музика.

Подчертаване на значението на културното наследство и мултикултурното образование. Чрез музикалното образование учениците могат да разберат и оценят музикални произведения в

различни културни среди и да развият уменията си за межкултурно общуване. Нужно е да се наблегне на емоционалното и моралното възпитание в музикалното образование. Чрез музикалното обучение учениците могат да развият способността си да изразяват емоциите си и да подобрят моралните си качества.

Като цяло музикалната част от стандартите на китайската задължителна учебна програма по изкуства и стандартите на общата учебна програма по музика за средните училища имат значителни общи черти по отношение на образователните ценности, основните качества, учебното съдържание и изискванията, системата за оценяване, културното наследство и мултикултурното образование, акцента върху практиката и творчеството, както и върху емоционалното и моралното възпитание. Тези общи черти отразяват важната роля на музикалното образование за стимулиране на всестранното развитие на учениците и за повишаване на тяхното цялостно качество.

Учебната база по музика е гаранция за постигане на целите на учебната програма. Училищата трябва да бъдат снабдени със специални класни стаи, музикални инструменти, като пиана, ударни инструменти, мултимедийно оборудване и др. Библиотеките и читалните също трябва да предоставят музикални книги, списания и аудио-визуални материали, за да отговорят на нуждите на учители и ученици.

IV глава – Българско музикално образование и учебни стандарти

Четвърта глава е опит да се представи съвременното състояние на образованието в България и по-конкретно - училищното музикално образование. Специално внимание се отделя на създаването на Държавни образователни стандарти в България.

4.1 Преглед на текущото състояние на образованието в България

Държавните образователни стандарти в България определят нивото на необходимата обща и професионална подготовка. Те включват различни елементи от образователната среда, включително учебно съдържание, учебници и учебни помагала, квалификации на учители, системи за оценяване. България многократно е разработвала и преразглеждала държавните образователни стандарти.

Българското музикално образование обхваща следните етап на обучение:

Начален етап на обучение – от първи до четвърти клас;

Прогимназиален етап на обучение – обхваща класовете от пети до седми;

Гимназиален етап на обучение, който има два подетапа – първи подетап – обхваща от осми до десети клас и втори подетап – единадесети и дванадесети клас.

От 1 август 2016 г. в България е в сила нов Закон за предучилищното и училищното образование, натоварен с мисията да бъде основа на реформата в училищното образование. Времето на промени в българското образование поставя редица предизвикателства пред образователната система. От една страна са новите изисквания към образованието, които модерното общество поставя, а от друга – посланията, които модерното образование отправя към съвременното общество.

Израз на новата идея в българското образование са неговите цел и задачи – норми и идеали, създадени и признати в обществото, резултат от подбор на повече възможности. Основната цел е образование и възпитаване на креативни и мислещи млади хора, способни да вземат решения и да се развиват непрекъснато. Българското училище е с амбицията да изгражда личности с модерни виждания за света, същевременно да възпитава у децата дух на

родолюбие и патриотизъм. Новата идея в образованието отрежда ролята на учителя като двигател на промените.

В България новите учебни програми се въвеждат поетапно. За първи и пети клас учебните програми са одобрени през декември, 2015г, за втори, шести и осми клас – през март 2016 г и така поетапно, обхващайки всички класове. След одобрението на учебните програми се извършва обновяване на учебните комплекти музика – учебници, книги за учителя, учебни тетрадки, звуконасителни с музикалния материал за пеене и слушане.

В новите програми по музика в българското училище все повече са отразени процесите на развитие на съвременното изкуство и новите синтетични форми.

Особено място, наред с традиционното обучение, заема използването на реалния обект като концерти на открито, посещение в реално време на репетиция на музикална формация, посещение в културна институция, наблюдение в звукозаписно студио, по време на екскурзия сред природата, пърформанс и др.

Обединявайки различни изразни средства – звук, образ, движение, слово, светлина, тези форми на обучение повишават ефективността на музикално-учебния процес, като формират по-трайни знания на базата на ярки впечатления и емоционално отношение у учениците.

4.2 Училищното музикално образование в България

Историята на музикалното образование в България е богата и разнообразна, отразяваща културния, политически и социален контекст на страната

В съвременното българско музикално образование съдържанието и методите на училищното музикално образование са реформирани.

Методите и средствата за обучение по пеене са основното съдържание на музикалното обучение. В допълнение към

традиционните методи на преподаване, учителите насърчават интерактивното преподаване и практическата ориентация, което позволява на учениците да изпитат директно процеса на създаване на музика.

Модерни технологии за преподаване като записващо оборудване и проектори също са въведени в класната стая, за да помогнат на учениците в техния процес на изучаване на музика. Развитието на музикалните способности и музикалния слух, стимулиране на творческото начало, импровизацията и интегрирането с други форми на изкуство са част от музикалното образование.

В допълнение към часовете по музика, учениците се насърчават да участват активно в извънкласни музикални дейности. Много училища създават детски вокални групи и музикални клубове, за да развият музикалните таланти на учениците. За особено талантиливи ученици се предлага и специализирано музикално образование, което да им осигури по-задълбочено и професионално образование в областта на музиката.

Обръща се внимание на международния обмен на музикална култура и образователни изследвания. Българската национална музика и култура са в основата на музикалното образование, но учениците се насърчават да изучават и ценят музиката на други страни, особено на други социалистически страни.

Активното участие в международни обмени и фестивали на изкуството се превръща във важна платформа за студентите да покажат своите таланти и да усвоят и други културни опитности.

По отношение на академичните изследвания върху музикалното образование, то получава авангардна подкрепа и внимание. Музикалните преподаватели провеждат задълбочени изследвания върху методите на преподаване, музикалната психология и други свързани области, за да подобрят качеството на образованието.

4.3 Държавни стандарти за българска учебна програма по музика

Учебната програма по музика обхваща многостранни и дълбоко взаимосвързани области, които се реализират в изпълнението, възприемането и анализа на подходящ музикален материал. Познавателните и развиващите дейности са органично съчетани с емоционалното отношение към музиката, предоставяйки широки възможности за интеграция с други артистични и неартистични сфери.

Специално внимание е отделено на изкуствата, включващи музика и сложни форми на изкуство като филм, театър, медии и танц.

Обект на анализ са спецификите на музикалнообразователния процес. Той включва създаване на условия учениците да изпитат радостта от общуването с музиката и стимулиране на тяхната художествена креативност и въображение; да проявяват толерантно и селективно отношение към музикални явления от различни типове, видове и различни музикални култури; създаване на условия за стимулиране на индивидуалните музикални предпочитания; развиване на интереси, умения и дейности за индивидуална и колективна любителска творческа художествена изява; развиване на умения за основните видове музикални дейности изпълнение, слушане и композиране; даване на основни познания за същността на музиката и нейната роля в обществото.

Понятията и проблемите от цялостен и интердисциплинарен характер включват артисти, изпълнители, публика, фолклор, композиция, стил, жанрове, техники на изразяване, хармония, цвят, ритъм, тон, художествен синтез, взаимоотношения между жанрове, художествена структура и форма и др.

Всички степени и форми на обучение по музика и изкуство са отворени към многообразието на съвременното изкуство. Фокусът на обучението е да култивира художествено-естетическите постижения на учениците и да стимулира творческите им способности.

Установяват се интегрирани връзки между дисциплините музика и изкуство чрез споделени въпроси, теми и концепции. Интеграцията с други изкуства и други културни и образователни области спомага за изграждането на цялостен и единен мироглед и разкрива общи закономерности в неговото историческо и съвременно развитие.

В резултат на изложеното в четвърта глава се прави обобщението, че образователната система на България е подобна на тази на повечето европейски страни. Въведена е задължителна образователна система и общото образователно ниво на хората е сравнително високо.

Системата от учебни програми отдава голямо значение на чуждоезиковото обучение, професионалното образование, специалното образование, прилагането на образователни технологии и ученето през целия живот, но е налице и проблема с неравномерното развитие.

Наредбите за училищното музикално образование произтичат от множество закони и наредби и те са обект на специално разглеждане. Това също отразява българската образователна система като завършена и различните дисциплини са свързани помежду си и като цяло обединени.

V Пета глава Тълкуване на действащите в България Държавни стандарти за учебни програми по музика

В Пета глава се анализира стандартът за учебна програма по музика (задължителна подготовка) в българското училище, като се отделя внимание на особеностите в начален, прогимназиален и гимназиален етап на обучение.

5.1 Стандарти за учебна програма по музика за начален етап на обучение

Анализът на държавните образователни стандарти по „Музиката“ на различните класове води до извода, че музикалното образование от първи до четвърти клас постепенно се задълбочава, от стимулиране на интерес и развиване на основни музикални умения до разширяване на музикалните знания и музикални способности. Всички класове се фокусират върху удоволствието и радостта на учениците от музикалното общуване, развиване на артистизъм, творчество и въображение, свързване на музиката с другите учебни дисциплини и разширяване на социалния опит.

Важен момент е вниманието върху възпитаването на толерантно отношение към различните музикални култури и лични музикални предпочитания.

Сред новите моменти в ДОС е развиване на уменията на учелиците за работата в екип.

Учебната среда на открито и извънкласните дейности във всички класове играят важна роля за обогатяване на социалния опит на учениците и задълбочаване на тяхното разбиране за музика и живота, който ги заобикаля.

5.2 Стандарти за учебна програма по музика за прогимназиален етап на обучение

Обучението по музика в прогимназиален етап затвърждава и надгражда постигнатото в начален етап на обучение. Ето защо е напълно логично наличието на сходство в целите и съдържанието. Поспециално вноманието е насочено към развиване на музикалноизпълнителските умения, придобиването на основни, формиращи знания, развиване на музикални, когнитивни, социални и творчески способности въз основа на ключовите компетенции. Подчертава се, че те са необходими за учене през целия живот и са посочени в Европейската референтна рамка.

Сред водещите момента отново е присъствието на интергративни връзка с другите учебни дисциплини и развиване на

уменията, нагласи и способности на учениците за комбиниране на музика с други области на живота.

В прогимназиален етап на обучение по музика Държавните образователни стандарти придвиждат постепенно усложняване на основните, формиращи знания за музикални елементи, история на музиката, музикална форма. Изведено е обобщението, че заниманията по музика следва да предоставят на учениците цялостно и интересно изживяване при изучаване на музика чрез принципа на спираловидното развитие.

5.3 Стандарти за учебна програма по музика за гимназиален етап на обучение

В училищното образование по музика в гимназиален етап на обучение се осъществява в осми, девети и десети клас, по един път седмично, само един срок годишно. Това са по 18 учебни часа за всеки клас. След анализа на учебните програми се извежда обобщението, че водещите цели на обучението по музика в гимназиален етап на обучение са насочени към разширяване на културния хоризонт на учениците чрез активно контактуване с високохудожествени образци на музикалното изкуство; подчертаване на връзката между музикалното изкуство и други форми на изкуството; осъзнаване на спецификата на музикалната култура на България и мястото ѝ на световната сцена. Продължава да се обръща повече внимание на развитие на многостранните способности на учениците в областта на музикалната практика, както и на развитието на музикалното изпълнение на учениците, аналитичните дейности, познанието и други аспекти.

Специално внимание е отделено на постепенното и плавно развитие на практически музикални умения на учениците от гимназиален етап, постигне по-високи нива на музикално изпълнение, развиване на художествен вкус и критерии при подбора на музикален репертоар за пеене и възприемане, развиване на комуникативни

умения, както и в разбиранията си относно музиката и съвременната информация.

Сред приоритетните задачи е постигне на задълбочено разбиране за приложението на съвременните информационни и комуникационни технологии и развитие в областта на музиката, културата, обществото, постиженията на България и други страни в тази насока, интеграцията на музиката и другите изкуства.

Държавният образователен стандарт по музика в гимназиален етап на обучение предвижда учениците активно да се включват в дискусии и проблемни ситуации, аргументирано да изказват свое мнение и да бъдат толерантни към чуждите гледни точки.

Особено актуална е характеристиката, която се отнася до развиване на умения за самостоятелно мислене и цялостно прилагане на знанията във всички аспекти, задълбочен поглед върху съвременната музикална индустрия и технологии.

В резултат на изложеното в пета глава се прави обобщението, че сега действащите държавни образователни стандарти по предмета „Музика“ в България в начален, прогимназиален и гимназиален етап на обучение осигуряват необходимото ниво от знания, умения и отношения, които учениците трябва да овладеят в края на всеки клас и в края на всеки етап на училищното образование.

Проследявайки целите и задачите на дисциплината „Музика“ в системата на образованието, може да се обобщи, че съдържанието и дейностите са в посока на непрекъснато разширяване и задълбочаване на знания, умения и отношения, свързани с музикалното изкуство, които имат за цел да изградят личността в посока на активна социална, гражданска позиция, културна компетентност, проява на естетически вкус и критерии, възможност за изразяване чрез творчество.

VI глава Сравнение на стандартите за музикално образование и учебните програми в Китай и България

В Шеста глава са анализирани, конкретизирани и обобщени приликите и различията по отношение на стандартите за музикално образование в учебните програми на двете държави.

6.1 Сравнение на характера и целите на музикално-възпитателния процес по музика

Когато Китай и България формулират държавни стандарти за учебни програми по музика, и двете страни имат предвид цялостен поглед към изкуството. Тази концепция отразява идеята, че художественото образование като цяло играе всеобхватна и положителна роля в човешкото израстване. Избягва се разделението на изкуствата, което е благоприятно за формирането на цялостно художествено мислене на учениците.

Разликата между двете страни е, че в българската учебна програма по музика, въпреки че се споменава цялостна връзка между предметите „Музика“ и „Изобразително изкуство“ чрез общи теми и концепции, специфични теми като танци и музикален театър са включени предимно в музикалната програма. В същото време, обхватът на интеграцията в китайската учебна програма по изкуство е по-широк и по-дълбок.

Стандартите за китайска музикална учебна програма гласят, че етническата музика е важна част от традиционната китайска култура и музикалните форми на различни региони и етнически групи обединяват същността на културата, на която трябва да бъде наблегнато в музикалните курсове. Чрез изучаването на народна музика учениците повишават културното си самочувствие и развиват патриотични чувства.

Стандартите на българските учебни програми по музика имат ясни изисквания за насърчаване на националната музикална култура и разбиране на мултикултурализма. Учениците трябва да са запознати с

местните фолклорни ритуали и етнически обичаи, за да разбират по-добре народната музика и да подчертават своята любов и идентификация с нея. Това би им помогнало да разберат трансформацията на музиката в рамките на глобалните и местните тенденции.

Както Китай, така и България отдават голямо значение на популяризирането на своята национална музикална култура и опознаването на мултикултурализма, в своите стандарти за музикални учебни програми. България обаче е по-прагматична и ефективна от Китай в наследяването и популяризирането на националната музикална култура.

6.2 Сравнение на академичните системи и структурата на музикалните курсове между двете страни

Подчертава се важноста на практиката, като учениците се насърчават да натрупат богат и разнообразен слухов опит при изпълнение и възприемане на музиката, да усетят красотата ѝ и да съпреживеят емоционално нейното съдържание.

Китай обаче обръща повече внимание на ситуационния опит, позволявайки на учениците да откриват и изследват музиката около тях чрез различни видове игри, творчески изпълнения и развиване на музикални интереси и хобита.

България се фокусира върху усвояването на знания и умения, свързани с нотната грамотност, музикални жанрове, обръща се специално внимание на народни празненства и обичаи. Освен това българската учебна програма изисква от учениците да разпознават музикални инструменти като пиано, цигулка, контрабас, тромпет, гайда и барабани по външния им вид и тембър, докато китайската учебна програма се фокусира повече върху имитацията и практическото използване на музикални инструменти от учениците.

6.3 Сравнение на системата за оценяване на музикалните постижения на учениците

И двете страни - Китай и България, се фокусират върху всеобхватна оценка на многостранното представяне на учениците при оценяване на постиженията им по музика, но се различават по специфични методи и форми.

Китай обръща повече внимание на ориентацията на основните компетенции и изискванията на академичните стандарти за качество и използва комбинация от подточки и коментари за представяне на резултатите от оценяването, което е относително абстрактно.

Докато България използва главно комбинация от устна и писмена оценка, като се набляга на стимулиране на интереса и желанието на учениците. Музикалното изразяване и уменията за практическо приложение са по-специфични.

6.4 Сравнение на учебния процес по музика между двете страни и обратна връзка относно прилагането на стандартите

С цел по-пълна представа и сравнение на процеса на обучение по музика в начален, прогимназиален и гимназиален етап в Китай и в България бяха проведени открити уроци. В Китай беше избрано общообразователно средно училище в провинция Дзянси. Името му е Училище за Чужди езици Дзиндъджън. Дата на присъствие: 19 септември 2023 г., 9 клас, с учител Ванг Дзюн. Темата на урока беше разглеждане на оркестрови инструменти. Методите на преподаване бяха представени с помощта на мултимедия ppt. Продължителност: 45 минути. В България се проведе наблюдение на урок по музика в 5 клас в ОУ „Душо Хаджидеков“ в гр. Пловдив. След урока учителят по музика направи интервю с госта - докторант Ву Мейхонг

Часовете по музика, както в Китай, така и в България, могат добре да отразяват изискванията на стандартите за музикална учебна програма. Учителите по музика са сериозни и отговорни, добре подготвени, фокусират се върху целите на учебната програма,

придържат се към темата, имат гъвкави методи на преподаване и богат преподавателски опит, което отразява качествата, които трябва да притежават учителите по тази специалност.

По отношение на избора на методи на обучение, за да се адаптират към учебното съдържание, учителят в Китай използва мултимедиен дисплей, а учителят в България - музикални инструменти и аудио помагала.

Относно методите на преподаване, учителят в Китай използва езика на тялото и жестовете, за да предизвика музикални емоции по време на процеса на преподаване. Учениците използват ритъма на тялото, за да изпитат музиката, и човешкия глас, за да имитират звук на инструмент. Когато обяснява важни понятия, учителят в Китай използва различно произношение и интонации, за да ги подчертаят.

Докато учителят в България кара учениците да записват такива понятия, за да подобрят своята памет и разбиране. В частта от урока, посветена на пеене, българският учител използва комбинация от съпровод на живо и акустична демонстрация.

Учениците и в двете страни показват сериозност и оживление, демонстрирайки любовта си към часовете по музика, в активно сътрудничество с учебните дейности в класната стая.

Въпросите и отговорите между учители и ученици и в двете страни отразяват техните солидни основни познания по музика.

В резултат на изложеното в шеста глава може да се обобщи, че между двете музикалнообразователни системи в Китай и България има много сходства, но и различия от сравнителна гледна точка на организация и провеждане на учебния процес по музика, формите и методите за оценяване на ученическите постижения, структурата, характера и целите на учебно-възпитателния процес по музика.

Наред с това са изведени важни изводи по отношение на осигуреността на учебния процес с учебни комплекти – учебници и книги за учителя, помагала и звуконосители. След анализа на

приликите и разликите между двете страни е направен опит за предложения за подобряване.

Заклучение

Този труд разглежда държавните стандарти за обучение по музика музикални учебни програми в Китай и България и изследва естеството и целите на текущите стандарти за основно и средно училищно музикално образование и музикални учебни програми в двете страни като цяло. Представени са аспекти като двустранен обмен , историческо развитие и настояще, прави се анализ и сравнение на концепции, рамки, съдържание, оценка, учебни материали, учебен процес по музика, обратна връзка с учителите. Може да се установи, че между китайското и българското музикално образование и стандартите на учебна програма има много общи неща.

От гледна точка на среда и произход, както Китай, така и България имат дълга история на своята безценна музикална култура. И двете страни са преминали през много промени в националната интеграция в историята. Те са усвоили чужда музикална култура и са се развили до днес със много изяви национални характеристики.

Музикалното образование в двете страни е повлияно от западноевропейската музикална образователна система и те са създали свои собствени модерни музикални образователни системи. И двете страни са преминали през социалистическия период и на музикалното образование по един или друг начин са били придавани революционни и политически функции. След като България претърпява промени в социалната си система и Китай преживява реформи и отваряне, развитието на музикалното образование тръгна по нов бърз път. В контекста на международното музикално образование, музикалното образование в двете страни е повлияно от международните концепции за този вид образование, системи от

методи за преподаване на музика и опит във формулирането на стандарти за музикални учебни програми в други страни. За да се адаптира към нуждите на развитието и за насърчаването на реформата в музикалното образование, новите държавни стандарти за музикална учебна програма преминават през преразглеждане и подобряване.

Съдейки по стандартите на учебната програма по музика на двете страни, естеството на учебната програма включва естетика, креативност, хуманност и практика.

Целите на учебната програма са съсредоточени около основните компетенции и ключовите способности и определят общи цели и цели за отделни класове или училищни етапи. Всички концепции на учебната програма се фокусират върху емоционалното отношение на учениците към музиката, подчертават култивирането и стимулирането на интереса на учениците към музиката, насърчават музикалната практика, фокусират се върху разбирането на различни музикални култури и обръщат внимание на наследството на националната музикална култура.

По отношение на рамката се препоръчва интегриране на учебната програма и междудисциплинарни връзки. По отношение на учебното съдържание, учебните модули в двете страни са приблизително еднакви. По отношение на стандартите за оценяване и двете страни са възприели многоканален, поетапен метод за оценяване, фокусиран върху всеобхватна и цялостна оценка на многостранното представяне на учениците.

Освен това има много прилики по отношение на академичната система, организацията на академичното време, учебните материали по музика, класовете и обратната връзка с учителите.

Чрез сравнителен анализ бяха открити някои разлики в стандартите за музикални учебни програми между Китай и България, които се отразяват главно в следните аспекти:

1. Новите учебни програми по музика в България са специално формулирани за всеки клас, с конкретно съдържание и ясни

цели. А Китай просто разделя етапа на задължителното образование и етапа на обикновената гимназия, за да формулира два стандарта на учебната програма. Въпреки че етапът на задължителното образование е разделен на четири части, за да се опише съдържанието на учебната програма, конкретното съдържание на всяка учебна година е неясно и посоката не е очевидна.

2. Основната причина за различията в музикалното образование в Китай и България се състои в разликата в естеството на курсовете. Въпреки че и двете страни обръщат внимание на естетическите, хуманистичните, практическите и творческите аспекти на музикалното образование, Китай набляга повече на човечността и емоцията. Китайското музикално образование служи като качествено образование и възпитаването на хора с морален интегритет е основната му задача, така че то има и силна морална образователна функция. България, от друга страна, акцентира върху професионализма и артистичността, а също така има определени хуманистични и морално възпитателни функции. Като предмет на изкуството, музикалното образование трябва да бъде високо професионално и артистично, така че да се развива по по-добър начин.

3. Стандартните цели на музикалната учебна програма в Китай и България се основават на "основна грамотност". Въпреки че те са важни способности и качества, които подкрепят обучението през целия живот на учениците, те са много различни. Основната грамотност в Китай се основава на конкретни музикални дисциплини. Тя включва четири аспекта: естетическо възприятие, художествена изява, творческа практика и културно разбиране. Основната грамотност на България е задължителна способност за учене през целия живот. Използване на петте категории образование за знания и обучение на умения в областта на музикалните дисциплини съответстват на 9-те ключови способности, които всяка дисциплина трябва да има.

4. По отношение на структурата и съдържанието на рамката на учебните програми, българските курсове отразяват прости и всеобхватни характеристики. Обръща се внимание на взаимното навлизане на различни области на обучение, докато всеобхватната цялостна учебна програма за изкуство в Китай е по-конкретна. По отношение на наследяването на националната музика и култура, българската музикална програма набляга на знанията за историята на музиката. В България се изучават народни приказки, народни празници и ритуали, с цел да се наследява националната музикална култура и други практики. Добре би било Китай да се учи от тези практики.

5. По отношение на стандартите и формите за оценка, Китай обръща повече внимание на изискванията на основната грамотност и на стандартите за академично качество. България приема основно комбинация от устни и писмени оценки, като подчертава стимулирането на музикалния израз на учениците и практическата способност за приложение, което е по-конкретно.

С развитието на световната глобализация е необходимо да се обогати и подобри музикалното образование в страната, чрез възползване от успешния опит на музикалното образование в други страни. За тази цел, след изследване и анализа на настоящия труд, основните и средните училищни курсове в Китай трябва допълнително да възпитат креативността на учениците, да обърнат внимание на настройката на музикалните курсове като музикални професионални знания, история на музиката, национална музикална култура, музикални жанрове и други теми.

Нужно е по-нататъшно подобряване на професионализма на учебната програма, насърчаване на учителите да развият независимо диверсифицирани музикални учебни програми; подобряване на изграждането на системата за оценка на учебната програма, придавайки значение на знанията и уменията за провеждане на писмени оценки и оценка на учениците с множество измерения и

цели. „Камъните от други планини могат да оформят нефрити от нашата“ - ценните кадри от други страни могат да допринесат за нас, с надежда да се осигури някакво вдъхновение за бъдещите реформи за музикални учебни програми, с цел насърчаване на развитието на музикалното образование.

Приноси на дисертацията:

- Понастоящем сравнителното изследване на музикалното образование и стандартите на музикалната учебна програма в началните и средните училища в Китай и България не е привлякло академично внимание и е налице липса на подходящи академични статии и литература. Това изследване запълва празнината в тази област по един иновативен начин. Чрез сравнение и проучване на стандартите на музикалните учебни програми на двете страни, изследването разкрива техните прилики, разлики и културна среда. Това не само помага за по-задълбочено разбиране на характеристиките на музикалното образование в Китай и България, но също така предоставя съществена препратка за двете страни да взаимстват знания и опит една от друга и да насърчават реформата на музикалното образование.

- Този труд събира и обобщава историята на двустранния обмен в областта на музикалната култура и образованието между Китай и България в продължение на повече от 70 години, анализира текущото състояние и проблемите на китайско-българския обмен в областта на музикалното образование и излага някои мнения и предложения. Осигурена е информационна справка за бъдещи китайско-български музикални и културни обмени и изследвания.

- Този труд систематично и изчерпателно обобщава историята на древното китайско музикално образование и историята на развитието на стандартите за съвременна музикална учебна програма. Това е преглед на китайското музикално образование от древността до наши дни и може да се използва като справка за изучаване на неговата история.

- Този труд предоставя пълно въведение и изчерпателна интерпретация на настоящите стандарти за музикална учебна програма на китайските „Стандарти за учебна програма за задължително

обучение по изкуства“, „Общи стандарти за музикална програма за гимназия“ и българските „Стандарти за музикална учебна програма“ за всеки клас, запълвайки празнината в тази литература .

- Чрез сравнително проучване на китайско-българските стандарти за музикални учебни програми бяха направени предложения в много аспекти като съдържание и оценка на обучението по музика, както и поука от опита за опазване и наследяване на националната музикална култура в българското училищно образование. Бяха изказани становища относно бъдещото обучение и реформа на учебната програма по музика

Библиография:

1. Апостолова-Димитрова, Марина. Вокално-педагогическа практика на учителя по музика в общообразователното училище. Методика за работа с деца без специализирано музикално образование. – В: Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Факултет по науки за образованието и изкуствата, Книга Изкуства, Том 113, София: 2020, стр. 297 – 311.
2. Бенет Раймър, Философия на музикалното образование ,Преведено от Сионг Лей. Пекин: Народно музикално издателство, 2003г.стр.31.
3. Бенет Раймър, Относно изследователската програма за докторско обучение по музикално образование, изследване на значението и стойността на музикалното образование—Избрани произведения и разсъждения на Ремо , Преведено от Менг Фанджиа, Шанхай: Шанхай образование Прес, 2018г.стр. 204
4. Боряна Мангова. основни проблеми на музикалното образование в българското училище. Годишник на софийския университет „св. Климент охридски“ факултет по науки за образованието и изкуствата ,книга изкуства том 113.2019,стр. 55-96.
5. Ванг Дзиндзин, В дигиталната ера технологията засяга и подкопава музикалната индустрия,Музикален седмичник, 2021,стр. 12.
6. Ву Вейвей. АЕС—платформа за международно професионално музикално образование ,Китайско музикално образование, 2008,стр.37-39.
7. Ванг Ангуо. Нова отправна точка за реформата и развитието на основното музикално образование - преразглеждане на стандартите за задължителна учебна програма по музика. Народна музика, 2012,стр.6.

8. Ванг Ангуо. От практиката до вземането на решения - реформата и развитието на училищното музикално образование в моята страна. Гуанджоу: Издателска къща Huacheng, 2005, стр. 17.
9. Ванг Ангуо. 1978---2008: Исторически скок---Тридесет години музикално образование в китайските училища . Народна музика, 2009, стр. 11.
10. Ванг Хаодзин, Сонг Бей. Историята на развитието и бъдещите перспективи на стандартите за основна музикална учебна програма в моята страна . Изкуство образование, 2019, стр. 10.
11. Ву Хайцин. Преглед на развитието на музикалното образование в Китай от късната династия Цин до началото на Китайската република до 1949 г. Music Creation, 2016 ,стр. 15.
7. Гуан, Джианхуа. Перспективи на музикалната антропология , Нанджин нормален университет , 2004 ,стр. 18.
12. Гуан, Джианхуа. Повторно обсъждане на сравнителната музикология, Китайска музика, 1988, стр. 36-40.
13. Джонг Цицюан, Джан Хуа. Тенденции в реформата на учебните програми в света . Пекин: Издателство на Пекинския нормален университет, 2001 ,стр. 66.
14. Дейвид Елиът, [САЩ] Мариса Силвърман, Фокус върху музикалната практика - Философия на музикалното образование (2-ро издание) , Превод: Лиу Пей, Централна музикална преса, 2018 г. стр. 18
15. Джан Бин. Изследване профила на обучаващите се в чужбина студенти по китайска вокална музика през ХХ в. (1949-1959). Централен китайски хуманитарен университет, 2016, стр. 12.
16. Дуоху Хуей, [Япония] , Превод , Lee Kyung-gyu, Малките деца могат да развият, Пекин, Издателство за образователни науки, 1982 г. стр. 47.
17. Джън Именг, Сие Джиасин. Изследване на възможностите в едно променящо се бъдеще - преглед на 13-ия Азиатско-

тихоокеански изследователски форум за музикално образование народна музика,2022,стр.56-59.

- 18.Йе Лан. Трансформация и интеграция, генерирани в съвместни изследвания — Четири дискусии за връзката между образователната теория и образователната практика,Образователни изследвания, 2021,стр. 31-58.
- 19.Ли Ицян. Резюме на "29-та световна конференция за музикално образование" ,Китайско музикално образование, 2010,стр. 4-8
- 20.Лиу Янге. Кратко обсъждане на диалектичката връзка между музикалното образование и философските възгледи, съвременна музика 2017,стр.72-74
- 21.Лиу Дзин.Популяризиране на българската култура чрез инициативата „Пояс и път“ – Преглед на китайските академични изследвания във връзка с българската култура. Пътят на коприната, 2016, 10,стр.13.
- 22.Лили Крачева.Кратка история на българската музикална култура.АБАГАР - София.
- 23.Лиао, Дзяхуа. Музикално естетическо възпитание . Пекин: Народно образователно издателство, 1992 ,стр.21.
- 24.Лю, Дзинжи. Развитие на училищната музикална програма в Китай. Шанхай: Издателство на Шанхайската музикална консерватория, 2011 ,стр.43.
- 25.Лоуо Куанги. Изследване на стандартите за учебна програма по музика за началните и средните училища в Китай през 21-ви век . Янчжоуски университет. 2016,стр.5.
- 26.Лей Мейцин. Преглед и перспективи на стандарта за учебна програма по музика в основното образование през 60-те години от основаването на Китай. Народна музика, 2010,стр.17.
- 27.Мън Фандзя. Каталог на произведенията на Раймър (1),Китайско музикално образование, 2014 ,стр. 52.

- 28.Ма Да.Преглед на развитието на училищното музикално образование в Китай през XX век. Китайско музикално образование, 2000, N 1,стр.228.
- 29.Малинова,Маринова.,„В приказния свят на Равел” (клавирна сюита за четири ръце „Ma тиге l’Oue“). Пролетни научни четения 2013г. АМТИИ,„Проф.А.Диамандиев“, Пловдив:АМТИИ,2013,стр.19.
- 30.Майкъл Марк. [САЩ]Преведено от Гуан Джианхуа и Цяо Сяодун. Съвременно музикално образование ,Пекин: Издателска къща за култура и изкуство, 1991г.стр.11
- 31.МОН. Национална програма „Система за национално стандартизирано външно оценяване”. 2015 ,стр.16.
- 32.Менг Лу. Сравнение и размисъл върху съществуващите стандарти на учебните програми по музика в началното и средното училище в Китай и Обединеното кралство . Консерватория по музика в Ухан. 2018,стр.4.
- 33.Министерство на образованието на Китайската народна република · Стандарти за учебна програма по изкуства за задължително образование (2022 издание · Пекин: Beijing Normal University Press · 20221.
- 34.Пол Хак, Лиу Пей, Към функционалното музикално образование,Народна музика, 2002 (11) ,стр. 32-36.

Нормативни документи:

- Закон за предучилищното и училищното образование (Обн., ДВ, бр. 79 от 13.10.2015г., в сила от 1.08.2016г., бр. 58 от 18.07.2017г., в сила от 18.07.2017г.) www.mon.bg
- Наредба № 5 от 03.06.2016 г. за предучилищното образование (Обн., ДВ, бр. 46 от 17.06.2016г.) www.mon.bg
- Наредба №10 от 01.09.2016г. за организацията и дейностите в училищното образование. ДВ, бр.73/ 16.09.2016

https://www.mon.bg/upload/19482/nrdb10_01092016_organizatsia-dejnosti.pdf

Наредба №11 от 1.09.2016г. за оценяване на резултатите от обучението на учениците. ДВ, бр.74/20.09. 2016 www.mon.bg

МОН, одобрени учебни програми и програмни системи за осигуряване на образователния процес в детската градина и в общото образование. <https://www.mon.bg/>

МОН, Постановление №289 на МС от 12.12.2018 г. за изменение и допълнение на нормативни актове на Министерския съвет.

https://mon.bg/upload/18439/pms_289_izm_3naredbi_12122018.pdf

Публикации по темата на дисертацията:

1. „Историческото развитие на китайските стандарти за учебните програми по музика“ – Сборник доклади „Пролетни научни четения“ АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев“ гр. Пловдив, 2023 г., ISSN 1314-7005 стр. 158-165

2. „Изменения и съществуващи проблеми в музикалното преподаване съгласно „Стандарти за учебните програми по изкуства в задължителното образование (2022 г.)“ - Сборник доклади „Пролетни научни четения“ АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев“ гр. Пловдив, 2023 г., ISSN 1314-7005, стр. 166-171

3. „Китайско-Българският обмен в областта на музикалната култура и неговото развитие“ - Четвърта международна научна конференция „Наука, образование и иновации в областта на изкуството“ АМТИИ гр. Пловдив, 2023 г., ISSN 2738-8956 (Print), ISSN 2738-8956 (Print), (под печат)